

INTERVIU

Mulțumită jertfirii Basarabiei există România modernă

Interviu cu Ion Ungureanu
(regizor de teatru, Chișinău)

Domnule Ion Ungureanu, vă invit să vorbim astăzi despre comunicare pornind de la propria dumneavoastră experiență, mai veche sau mai nouă, de om public.

Vă mulțumesc în primul rând pentru invitație, fiindcă, din păcate, cu bucuria de a saluta intrarea României în spațiul european, trebuie să-mi exprim și temerea că tocmai acum e posibil să ne depărtăm și mai mult între noi. Depinde însă de noi dacă la Prut se va ridica o nouă cortină, fie ea și de catifea, pentru că, vedeți dumneavoastră, cortina e bună în teatru – altfel ea joacă, după cum s-a văzut, un rol nefast în destinele popoarelor, mai ales în cazul unui neam atât de năpăstuit de istorie cum este neamul românesc; iar aici mă refer, desigur, la românii din fosta Basarabie. Spun „fosta” Basarabie, întrucât Basarabia propriu-zisă nu mai există. Există, dacă vreți, o fostă Republică Sovietică – cea Socialistă Moldovenească – croită de Stalin și Hrușciiov, care au rupt sudul acestui străvechi ținut românesc și l-au dat altei republici, au rupt de asemenea partea de nord cu Cernăuții, cu cetatea Hotinului, nemaivorbind de ținutul Herța, făcându-le de asemenea cadou străinilor. Prin urmare Basarabia nu mai există, ea a devenit o noțiune istorică. În clipa de față avem de-a face cu o fostă Republică Sovietică – cea Socialistă Moldovenească; aceasta, împreună cu alte

republici, și-a declarat independența odată cu destrămarea URSS-ului – mai exact, e vorba de o formațiune statală, unică în felul ei. Unică deoarece noi, spre deosebire de Țările Baltice sau de alte republici, suntem turnați din schija – dacă putem spune așa – provenită din corpul multilat al României, iar România era patria noastră. Ei bine, atunci, în 1940, Basarabia a fost ruptă în mod abuziv din trupul acesta mutilat al României. Și iată cum în clipa de față, când se fac (pe drept) tot felul de retrocedări – când, de pildă, regelui Mihai i-a fost redată cetățenia, împreună cu proprietățile, când se restituie ceea ce conducerea comunistă a confiscat în mod grosolan –, într-un asemenea moment important al istoriei naționale, României nu i se dă înapoi ceea ce *legal* i-a aparținut. În mod normal, ar trebui ca tuturor basarabenilor să li se redea ceea ce în '40 li s-a luat: cetățenia română. Suntem puși în situația umiltoare de a cerși ceea ce ne aparține pe drept. Așa se face că această parte a României rămâne în continuare năpăstuită și e strigător la cer când, pe lângă atâtea nenorociri, vezi cum o mamă legitimă se poartă astfel cu propriii copii, Basarabia fiind în continuare cel mai trist dintre aceștia.

Și, probabil, cel mai oropsit...

Noi venim dintr-un loc despre care s-ar putea spune că dacă a avut patrie a avut-o

în două rânduri și în condiții total diferite : prima dată, în chip firesc, în 1918 când ne-am unit cu țara. Și a doua oară când am fost încorporați cu de-a sila în URSS care ne-a devenit mamă vitregă, în realitate o mamă monstruoasă care, totuși, ne dădea așa cum știa ea, anumite drepturi despre care vom vorbi mai târziu. Începând cu 1991 ne aflăm într-o altă situație – una cât se poate de paradoxală: declarându-ne republică-stat, am devenit un spațiu căzut din istorie. Dar știți ce-nseamnă un spațiu căzut din istorie? – Un loc unde se poate întâmpla orice și chiar se întâmplă: iată, suntem singura republică din fosta URSS unde (nu în altă parte decât în centrul Europei) au revenit comuniștii la putere, ceea ce înseamnă o palmă dată clasei politice europene și celei românești, desigur. Abia acum, când problema Transnistriei a devenit atât de gravă periclitând interese geopolitice majore, Europa a început să se scarpine – scuzați-mă! – la ceafă și să zică: „Da, e ceva acolo în neordine și nu e bine!...” Eu din acest spațiu vin unde, repet, se poate întâmpla orice – și chiar se întâmplă. Aici au loc fel de fel de fenomene care arată așa cum am văzut. Iar ca reacție de apărare, tot în acest spațiu, se petrec din fericire și lucruri cu adevărat valoroase. Numai că în loc să fie privite așa cum se cuvine și, în consecință, apreciate pe măsură, în Țară te trezești privit de sus și luat, cum se spune, la întrebări: „...Cu ce vă ocupați voi acolo în Basarabia, voi niște sămănătoriști?...” Iar noi ce ar trebui să răspundem? – Că suntem pe linia întâi a luptei pentru păstrarea ființei naționale! Pentru noi, de pildă, Eminescu este necesar precum oxigenul, iar din Țară (în paranteză fie spus, am făcut tot posibilul ca televiziunea română să ajungă și în casele noastre) – din Țară vedem cum la acest post de televiziune deseori își bat unii joc de Eminescu. Vă închipuiți dumneavoastră ce e în sufletele basarabenilor având în vedere că Eminescu ne-a fost atât amar de vreme interzis iar apoi servit cu țârâita?!... La fel Ștefan cel Mare, luat și el peste

picioar. Toate acestea ne fac să ne punem pe gânduri: mă rog, ’om fi noi năpăstuiți de soartă, dar ce se întâmplă cu Țara, dragii noștri? Să aibă Europa nevoie de o țară care își hulește valorile? Ea, care l-a numit pe Ștefan cel Mare „atletul lui Hristos”? Sau, cine știe, n-o înțelegem noi bine? În sfârșit, eu cred, mai degrabă, că suntem prea servili calculând că e pe placul coanei Europa un asemenea comportament. Să mă iertați, dar atunci riscăm să devenim un neam de chelneri, deși suntem țara care i-a dat pe Brâncuși, pe Eugen Ionescu, pe Cioran, pe Enescu... Ce facem?

Ei bine, în arealul basarabeian aceste probleme se pun foarte acut, fiindcă prin ele rezistăm, altfel dispărem. Și dacă vom ajunge, Doamne ferește, în situația să dispărem, Țara-mamă își are vina ei. Pentru că noi, așa abandonați cum suntem, păstrăm cu sfințenie flacăra conștiinței naționale – nu uitați că în Basarabia a fost scris poate cel mai frumos poem despre limbă, în 1917, de Alexe Mateevici, într-un spațiu despre care Eminescu spunea că e pierdut pentru totdeauna în neagra străinătate. Putem sau nu să vorbim despre miracolul românesc?...

Pentru că ați pomenit despre acest fenomen – luat din păcate în derâdere de unii dintre noi –, vreau să pomenesc aici un fapt. În cele câteva drumuri făcute în Basarabia, am constatat că în sate se vorbește o limbă română pe cât de frumoasă pe atât de expresivă; și asta în condițiile unei dominații străine de aproape două veacuri.

Dominație sau mai degrabă înstrăinare, pur și simplu!...

Ei bine, această limbă de mare autenticitate declanșează câteodată reacții dintre cele mai neașteptate. Ce vreau să spun? – Unii dintre vorbitorii ei nativi se rușinează și chiar par stingheriți atunci când o folosesc în fața fraților din partea dreaptă a Prutului. Aceștia din urmă (de fapt, unii dintre ei, mai exact, cei care practic nu

***au nici o idee despre istoria fenomenului
ironizează o astfel de limbă...***

Aveți dreptate! Și mie mi s-a întâmplat să văd o astfel de reacție, chiar la un intelectual bucureștean de marcă, în vorbirea căruia erau frecvente pronunții tipic muntenești de genul: „pă” în loc de „pe”, sau „dă” în loc de „de”. Totodată se amuza de pronunția noastră moldovenească a acestor prepoziții. Încercând, să mă lămuresc asupra părerilor lui referitoare la problema în cauză, mi-a explicat că în ce-l privește îi este, pur și simplu, comodă propria-i pronunție ceea ce, pe mine, m-a făcut să-i răspund că și nouă la rândul nostru ne e comod să vorbim așa cum vorbim. Tocmai de aceea ascult cu mare plăcere toate graiurile Țării, iar existența acestor graiuri subliniază cât se poate de elocvent unitatea limbii române, ceea ce nu prea întâlnim la multe alte popoare. Noi, românii, ne înțelegem perfect între noi indiferent de locul de unde suntem, în vreme ce italienii – ca să luăm un exemplu din familia limbilor romanice – nu se pot lăuda cu un asemenea lucru. Această perfectă unitate de limbă este un motiv foarte serios care ne obligă să ne apărăm pozițiile noastre. Referindu-mă acum strict la limba română vorbită în spațiul basarabean, pot spune că, întradevăr, e un miracol – pe care ne-a făcut să-l înțelegem bine Nicolae Iorga. El spunea că ignoranța a scăpat Basarabia de rusificare, în pofida nemiloasei campanii de desnaționalizare pe care au dus-o mai întâi Rusia țaristă, iar după aceea (adăugăm noi) marea Uniune Sovietică. Ocupantul, instalat pe deplin în casa noastră, nu dorea să ne lase (și cu atât mai mult să ne ajute) să ne instruiem. El avea nevoie de un supus neștiutor. În privința aceasta, pătura țărănească a fost (ca să spunem așa) avantajată, în vreme ce boierimea – cu unele pilduitoare excepții demne de lauda și stima urmașilor – s-a lăsat cuprinsă de valul rusesc. Alta a fost situația în vremea stăpânirii sovietice, când, pe de-o parte, lucrurile au luat o întorsătură dramatică, prin faptul că

tinerii erau încorporați în armată cine știe prin ce locuri unde practic erau rusificați integral (de altfel acesta era chiar unul dintre scopurile principale ale serviciului militar obligatoriu: rusificarea), iar pe de alta, eram beneficiarii unui paradox datorat formalismului ce caracteriza întreg sistemul de tip sovietic. Despre ce este vorba? Uniunea Sovietică, fiind în măsură decisivă o societate de fațadă, acorda formal republicilor unionale unele drepturi, cum ar fi de pildă predarea anumitor obiecte în limba maternă, în limba moldovenească (așa fiind ea botezată). Mai mult chiar, aveai o Universitate unde de asemenea era folosită limba ta și (lucru foarte important) aveam Teatrul național (unul la Chișinău, altul la Bălți), Teatrul de operă și balet (unde se cânta doar în rusește), Teatrul pentru copii (în două limbi), Teatrul „Luceafărul” (unde se juca doar în limba română). Apropo: în 1935, când noi ne aflam de câțiva ani buni întorși la vatra strămoșească odată cu Unirea din 1918, ce credeți că se întâmplă cu Teatrul Național de la Chișinău? Este închis! A fost decizia proaspătului guvern liberal venit la putere și decis să scoată pe linie moartă instituțiile nerentabile! Imaginați-vă, Teatrul Național este închis, pentru că autoritățile de la București nu aveau chef să scoată bani de la buget ca să-l ajute!... Să revenim însă la ideea anterioară: în virtutea aceluiași principii propagandistice, de paradă, ale sistemului sovietic, a fost înființată Uniunea Scriitorilor din Republica Moldova, în sânul căreia mai apoi s-a născut și format spiritul de împotrivire față de sovietizare. Aici, prin mijloace specifice, a fost în mod constant apărat ceea ce ne este caracteristic ca neam. După cum vedeți statul sovietic, prin felul său de a funcționa, a permis crearea unor instituții pe care le considera ca fiindu-i folositoare, dar de fapt în chiar structura lor se afla și sămânța împotrivirii, care s-a dovedit totuși, roditoare.

Cât privește perioada cât am făcut parte din România Mare – am avut, slavă

Domnului !, școli românești în toate satele (unde se făcea carte bună), un Seminar teologic, o Universitate de mare prestigiu cultural științific, dar, cum am mai spus ni s-a închis imprudent și nedrept Teatrul Național.

E de neînțeles faptul acesta, îl găsec uluitor !... Sau poate chiar absurd !...

Este în bună măsură și un dureros paradox, fiindcă tocmai atunci ni se lua în mod inexplicabil posibilitatea de a ne afirma în contextul cultural românesc interbelic. Dar să nu exagerăm, pentru că dacă nu erau totuși acești 22 de ani de revenire la matcă nu știu ce s-ar fi întâmplat după aceea cu noi, în imensitatea oceanului sovietic. Ar fi fost cumplit, fiindcă practic nu mai puteam ajunge la realizările pe care și astăzi le apreciem. Altfel spus, nu erau posibile acele creații spirituale, care au făcut la vremea lor concurență creațiilor similare din celelalte republici unionale. Iar aici vreau să pomenesc încă ceva și anume faptul că toate aceste valori românești din fosta Basarabie sovietică nu sunt cunoscute, din păcate, nici acum, în Țară. Să vă dau un exemplu: compozitorul Eugen Doga, care în trecut era (dar și astăzi este) considerat la Moscova ca un compozitor excepțional – el e foarte puțin cunoscut în România. E născut în Transnistria, unde, în treacăt fie spus, se păstrează unele forme de limbă provenite direct din latină și nemai-întâlnite în altă parte, în spațiul românesc !... Vedeți dumneavoastră, în loc să ne oprim asupra acestor valori, să le cunoaștem și să le apreciem cum se cuvine, găsim că sunt lipsite de importanță și ne depărtăm indiferenți de ele, fixându-ne atenția cine știe pe ce... Asta mă face să vă amintesc că o familie nu poate totuși prospera în mod sănătos atunci când își reneagă propria istorie, își hulește părinții, bunicii și rudele apropiate. În Basarabia – sau hai să-i spunem Republica Moldova, cum a botezat-o Mircea Druc – se petrec lucruri nefavorabile nouă...

Ce vrei, de fapt, să spunei în legătură cu Mircea Druc ?

Eu cred că s-a grăbit când a propus să renunțăm la denumirea inițială de Republica Moldovenească preferând pe aceea de Republica Moldova, deoarece Moldova este și în Țară și-n afară. Se creează o confuzie nedorită. Noi trebuie să insistăm asupra noțiunii de Basarabia, pentru a limpezi lucrurile. Această nefericită Basarabie, devenită de-a lungul istoriei (și împotriva voinței sale) permanentă monedă de schimb : ori de câte ori apărea pericolul înghițirii Principatelor Române de către Rusia, era aruncată imediat în gura balaurului Basarabia. Urma apoi un moment de răgaz când Principatele își trăgeau sufletul, își refăceau puterile și pentru o vreme trăiau cât de cât liniștite, sau chiar își uneau teritoriile. În 1940 istoria s-a repetat, în '44 de asemenea. Chiar în zilele noastre situația se repetă – e adevărat, în alți termeni : în 1991, când România se pregătea pentru destinul ei european, ne-am văzut obligați să o lăsăm mai moale cu dorința unirii, pentru că altfel ne-am fi așezat de-a curmezișul în drumul României spre NATO sau Uniunea Europeană. Noi nu am uitat afirmația destul de răspicată a ministrului dumneavoastră de externe de atunci : ori Basarabia, ori NATO ! Oricum, domnule Buruiană, se cuvine să nu uităm, totuși, acest adevăr pe care nu cred să-l mai conteste cineva și anume că *mulțumită jertfei și jertfirii Basarabiei există România modernă de astăzi!* Iar de aici încolo cel puțin, lucrurile ar trebui privite numai în raport cu această imensă jertfă ! Din păcate nu de puține ori suntem tratați cu aroganță și, ignorându-se sacrificiul nostru, ni se reproșează tot felul de lucruri, inclusiv faptul că nu vorbim corect... românește ! Aici e bine să amintim de tactica rusească, pentru că România nu a fost imperialistă niciodată și nici nu dispune de arta de a cuceri alte semănții. Rusul, în schimb, are metode bine puse la punct : dacă te aude vorbind oricât de stâlcit limba lui, te laudă imediat și îți spune : „O,

Doamne, ce accent drăguț aveți!”. Și azi așa, mâine așa, îl primești în casă și te trezești într-o bună zi că el stă în locul tău, în capul mesei, iar tu stai smerit în tindă. Românul nostru în schimb te ia chiar din prag la rost: „Mă, da’ prost mai vorbești românește!...”.

Domnule Ion Ungureanu, tot în privința aceasta, a comunicării (căci despre comunicare vorbim), vreau să vă întreb cum s-a petrecut ea în momentul când ați făcut cunoștință cu oamenii de creație ruși, în perioada când ați fost student la celebra Universitate de teatru de la Moscova.

Ei bine, conviețuirea cu ocupantul ne-a oferit prilejul și al unor astfel de momente imposibil de minimalizat. Faptul că am ajuns în împrejurările despre care vorbești să studiez la o mare instituție sovietică de artă mi-a dat posibilitatea să întâlnesc, în chiar perioada dezghețului hrușciovist, intelectuali, după cum veți vedea, de o factură cu totul și cu totul specială. Unii dintre profesorii noștri tocmai se întorseseră din gulagul concentraționar. Vă închipuiți dumneavoastră, câtă „dragoste” aveau ei față de comunism! Contactul cu ei ne-a făcut pe mulți să ne întoarcem de la Moscova – la încheierea facultății – anticomuniști. Ei ne-au îndrumat pașii nu numai în domeniul artei. A mai fost ceva la mijloc și anume felul nostru de a fi. În scurt timp grupul de studenți moldoveni s-a transformat în cel mai atrăgător studio din Institut. La asta contribuia, cred, limba însăși. Ce vreau să spun? Acolo erau studenți din multe republici unionale și, bineînțeles, fiecare venea de acasă cu graiul său matern. Ei bine, în pauzele obișnuite îi vedeai pe mulți dintre aceștia că se apropiau de grupul nostru ascultându-ne cum vorbim și declarându-ne nu de puține ori că limba română este deosebit de frumoasă. Prin urmare ei știau să ne aprecieze farmecul rostirii, în vreme ce astăzi, în Țară, suntem luați peste picior. Dați-ne timp și-o să vedem cine pe cine. Acolo la Moscova stăteam, serile, lipiți de cutia radioului când pe unde

hertziene se transmiteau marile spectacole de teatru românesc, cu actori excepționali. Ne bucuram ca niște copii și de limba în care se juca. Iar acum, când venim la București, ne este dat să auzim deseori, pronunții stâlcite...

Pronunții și intonații nefericite întâlnim astăzi și la profesioniștii din mass-media, tot mai frecvent...

Și ca să tragem o concluzie din ce spuneam mai înainte: de multe ori străinii sunt cei care ne stimează limba mai mult decât o facem noi înșine. Vă dau un exemplu mai vechi. E vorba de un poet german din secolul al XVII-lea, trăitor în Transilvania, pe numele său Martin Opitz, care, auzindu-ne limba și asumându-și-o, iată ce spunea despre ea:

„Și, totuși, limba noastră prin timp a străbătut,
E dulce cum e mierea și-mi place s-o ascult.
Prin ce miracol însă și cum a biruit
Aieva limba noastră, pe drept rămâi uimit!”.

Ei bine, asta o scria cu câteva secole în urmă un neamț și-i privește pe toți românii, oriunde s-ar afla ei. Iar acum mă voi referi la un alt caz, mai aproape de timpul nostru. În 1964, când am deschis la Chișinău Teatrul „Luceafărul”, vine din Rusia un poet disident – Naum Korjavin –, care a fost eliberat din închisoare, dar i s-a interzis să-și tipărească propriile-i poezii – avea doar dreptul să traducă din alte limbi. Bineînțeles, aici are posibilitatea să facă cunoștință cu limba noastră. Rămâne uimit de frumusețea ei și, constatând că ea este tratată de sovietici atât de urât, scrie una dintre cele mai inspirate poeme despre limba noastră, poezie care se și intitulează „Limbile grupului romanic”. Țin minte că, întorcându-se odată de la piață, vine la mine uluit de felul cum vorbeau țărani noștri în timp ce își vindeau produsele și-mi spune: „Nu se poate, Ioane (mi se adresa, desigur, în rusă), nu se poate: am auzit pe oamenii

voștri de la țară rostind, de exemplu, cuvântul «extraordinar», dar asta sună ca și când ar fi vorba de limba înaltelor diplomații!». Și m-a întrebat apoi, parcă pentru a se dumiri: „Asta-i limba voastră de toate zilele?”. „Da!”, i-am răspuns. A rămas pur și simplu stupefiat, și a scris – cum spuneam – acest poem omagial despre oropsitul nostru grai. Ei bine, această poezie o citesc eu acum celor care locuiesc alături de noi și care, în afară de rusă, nu vor în ruptul capului să ne cunoască limba. Conaționalul lor, poetul Naum Korjavin, a închinat o sinceră odă unei limbi pe care ei o disprețuiesc, socotind-o bună doar pentru bucătărie și înjurături. Deci tema atinsă de dumneavoastră referitoare la limba maternă este extrem de importantă atunci când vine vorba de Basarabia, fiindcă ea constituie (așa cum spune același Martin Opitz) cea mai de seamă avere a noastră – pe care nimeni nu ne-o poate lua, nici cel mai aprig dușman. Găsim aici, în această constatare, și un mesaj de care ar trebui să ținem cont mai ales acum, când se intră cu atâta entuziasm în structurile europene. Apărându-ne limba, apărăm implicit și toate celelalte valori acumulate de-a lungul istoriei. Mă întorc din nou la perioada când studiam la Moscova, fiindcă vreau să mai pomenesc un fapt și anume stima pe care o aveau profesorii noștri ruși pentru valorile spirituale cu care noi veneam de acasă. Elocvent este cazul profesorului de lectură artistică și dicție, care – nu o să vă vină a crede – a învățat pur și simplu limba română pentru a avea dreptul să ne facă observații corecte. La fel și actorii ruși cu care peste ani montam la Teatrul Armatei din capitala Sovietică piese ale lui Ion Druță, de pildă, „Sfânta Sfintelor”. Artiștii ruși erau îndrăgostiți de felul nostru de a fi, pentru că înainte de toate ne deosebeam de ei așa cum o floare se deosebește de alta. Fiecare trebuie să se încapățâneze să fie el însuși, așa cum într-un codru stejarul se încapățânează să fie stejar, mesteacănul mesteacăn ș.a.m.d. E vorba de varietate și varietatea aceasta este esențială pentru viață.

Domnule Ion Ungureanu, pentru că discutăm un subiect atât de sensibil cum este limba, vreau să vă întreb ce se întâmplă, nu în sate, ci în orașele basarabene – unde doar în piață se mai vorbește românește. În rest – pe stradă, în magazine, în instituții – nu prea auzi vorbă românească.

V-am spus, noi suntem un spațiu abandonat. Și într-un spațiu abandonat nu există criterii, nu există legi, aici funcționează practicile specifice structurilor banditești: cel mai agresiv dictează, iar cumintea lume moldovenească se supune. „Nu-i nimic – ce să fac? – îți învăț eu limba dacă-mi ești cumpărător”. Dar lucrul cel mai trist este atunci când doi băștinași vorbesc unul cu altul rusește; ei bine, atunci te cuprinde deznadejdea și îți spui: „Doamne, Dumnezeuule, cum se poate să ne fie astfel firea?”. În Ucraina, un savant român localnic a făcut o cercetare în rândul populației române de acolo și a observat un lucru semnificativ și interesant totodată: cei care se declară români rezistă mai mult procesului de denaționalizare față de cei care se declară moldoveni. Prin urmare, a te declara moldovean este de pe acum un pas periculos spre lepădarea de propria identitate. Declarându-te român, faci dovada unei conștiințe istorice clare: e ca și cum te-ai ridicat din curtea ta și vezi până în depărtare întregul areal românesc. Altfel e grav, fiindcă mă și mir cum mai rezistăm, pentru că ne lipsesc multe lucruri esențiale: o economie puternică și activă, surse sigure de energie, unități industriale de calibru ș.a.m.d. Ce avem noi în Basarabia e cernoziomul, doar atât. Suntem sortiți din start stingerii treptate și, dacă lucrul acesta se întâmplă în văzul întregii Europe, atunci continentul acesta, pe lângă păcatele pe care le-a avut că a dat două războaie mondiale, dobândește acum în plus și pe acela că ne lasă de izbeliște, ne lasă să pierim. Perspectiva este cât se poate de sumbră: abandonați cum suntem, redevenim provincie rusă – nu republică, pentru că noua Rusie nu mai admite lucrul ăsta. Ea ne poate dirija acum foarte ușor

prin intermediul Transnistriei, care, fiind mică, are în spate un colos imens, în vreme ce Moldova chiar dacă este mai mare nu are pe nimeni. Asta fiindcă... ce să spun? ... clasa politică din România își vede nepăsătoare de interesele sale. Așadar, ori ne întoarcem neputincioși în imperiul pe care în fond nici nu l-am părăsit, ori așteptăm o minune din cer. Președinte Traian Băsescu a făcut o declarație importantă, că Moldova ar putea intra în Uniunea Europeană împreună cu România. Dar cum? Trebuie făcuți niște pași în acest scop. Cine îi face? A propus cineva vreo soluție? Până atunci, însă, nu putem sta cu mâinile în sân, așa cum unii dintre noi n-au stat chiar de la bun început. Chibzuiesc de o lungă perioadă de timp la câteva soluții pe care aș vrea să le propun, fiindcă nutresc convingerea că ne-ar fi folosite, dar porțile rămân închise.

Nu v-ați gândit și la alte căi?

Am folosit de curând prilejul pe care mi l-a oferit Forumul Democrat al Românilor din Basarabia și în cadrul unei sedințe foarte restrânse am expus o asemenea soluție. Unul dintre participanți mi-a spus că prima condiție principală ar fi să nu dezvălui nimănui în prealabil aceste lucruri, pentru că în momentul când le expui ele vor fi imediat banalizate, ridiculate, demonetizate, iar adversarii ar avea destul timp să le contracareze. Vă înșir toate acestea nu pentru că e vorba de mine, ci pentru că e absolut obligatoriu ca cineva să-și asume o responsabilitate sau alta. Din păcate, pe timpuri a fost un singur om care și-a asumat, în privința Basarabiei, responsabilitatea; și a făcut-o, fiindcă nu întrevedea altă posibilitate; a făcut-o, aliindu-se cu un monstru. Din cauza aceasta, numele lui a ajuns blestemat de unii în istorie. Nu-i merge Basarabiei și pace! Ce e de făcut?

Spuneți că în clipa de față Basarabia practic nu mai poate rezista fiindcă îi lipsesc lucruri esențiale, cum ar fi o economie bună, o industrie aidoma etc. Mă gândesc

totuși că factorul spiritual nu trebuie ignorat. El ar putea mobiliza multe energii.

Și aici e o problemă, una foarte dureroasă, pe care trebuie să v-o spun. Am impresia că în Țară nu suntem bine înțeleși pentru că, iată, autoritățile române sunt înclinate să dea atenție nu chestiunilor noastre cu caracter general, ci se interesează mai degrabă de unele – să le spun așa – grupări moderniste, care chipurile sunt singurele îndreptățite să reprezinte Moldova. Nimic mai departe de realitatea din Basarabia decât această modă postmodernistă: e ca nuca de perete, nu merge, înțelegeți? Prima noastră obligație este să facem ordine în ogradă, să punem casa pe picioare și pe cât posibil, fiecare lucru la locul lui. Datoria cea mare este să ne re-facem, să re-clădim structura de rezistență a construcției, distrusă de comunism. Țin minte că pe vremea când eram ministru [al culturii și cultelor – nota E. B.] ne-am trezit cu tot felul de curente religioase aduse din occident de diverși misionari. Știu că atunci le-am spus basarabenilor: „Oameni buni, vă rog să țineți seama că 50 de ani credința noastră strămoșească a fost maltrată fără milă. Am avut 1200 de biserici, iar acum de-abia dacă avem 100. E cazul, mai întâi, să ne întoarcem la ea, la vechea credință, o cere sufletul nostru”. Cam același lucru se întâmplă și în situația pe care o abordăm. Noi încă mai avem nevoie de valorile tradiționale, deja constituite; până una-alta pe *ele* ne sprijinim. Vrem încă să recomandăm copiilor noștri, de pildă, pe Coșbuc și nu programele cu înjurături de la televizor fiindcă – îmi pare rău s-o spun, dar – basarabenii se uită și la emisiunile rusești și apoi compară. La ruși nu se admite așa ceva. Până și o emisiune precum „Surprize, surprize” au conceput-o cu totul altfel, în sensul că nu ești pus în situația să vezi cum s-a cheltuit enorm cu un fiu netrebnic, incapabil să-și cumpere singur bilet pentru a veni în țară să-și revadă propria-i mamă. Nu zic, sunt și episoade emoționante, profund umane,

dar când privești emisiunea rusească pe aceeași temă, vezi că pierdem în fața lor. Ei nu admit divertisment acolo unde e vorba de destine dramatice.

O altă problemă se referă la experiența noastră, pe care în țară nu vrea să o ia nimeni în seamă. Am făcut și facem în continuare destule lucruri bune. Se interesează cineva de ele? La un moment dat, aflându-mă la București, am avut nevoie de niște înregistrări cu lucrări muzicale semnate de compozitori din Republica Moldova. Am încercat să le găsec pe undeva – a fost imposibil; nimeni, nici o instituție abilitată nu le avea. În schimb, dacă le-aș fi căutat la Moscova le găseam fără greutate, pentru că în fonoteca de acolo sunt tot atât de multe precum în fonoteca Radioului de la Chișinău. Erau sistematic achiziționate, chiar în condițiile în care cuvântul „român” se afla sub interdicție. În privința aceasta vă pot povesti un lucru plin de un haz absurd. Pe programul de la Chișinău, pentru a se evita cuvântul „român” sau derivatele lui, puteai să auzi uneori câte un anunț de genul: „În continuare, vom transmite cântecul popular moldovenesc *M-a făcut mama oltean*”!... Așa îi amăgeam, și așa ne poteleam și noi dorul de Țară. Iar acum Țara nu are nevoie de noi!... Ne-a privit cu mai multă atenție pe vremea „podurilor de flori”,

de care însă, acum, ne batem joc. Este marea noastră pricepere de a persifla tot ce am făcut frumos. Lucrurile serioase sunt luate peste picior. Luăm peste picior unirea, de parcă noi acolo am juca o comedie. Oare acesta să fie destinul nostru? Cum se poate ca România să meargă ciuntită în clubul european? Când am venit prima dată în țară eram fascinat de tot ceea ce vedeam și spuneam: „Am venit, dragii mei, să-mi văd Oltenia, să-mi văd Ardealul ori Banatul, să-mi văd Muntenia. Duceți-vă și voi să vă vedeți Basarabia, că e a voastră!” Domnule Buruiană, *noi avem atâta Românie câtă purtăm în suflet. Mai mult chiar, dacă o avem întreagă, înseamnă ca avem și sufletul întreg, după cum având-o ciopârțită și sufletul ne este ciopârțit.* Cât privește limba, ce să zic? În timpul când studiam la Moscova și auzeam cine știe cum – pe stradă sau în metrou – vorbindu-se românește, mi se părea că ascult o muzică de Mozart...

Iar acum ce se întâmplă? Așteptăm cu disperare să vină de undeva minunea să ne salveze. Oare de ce? Eu știu bine că fiecare român basarabean are o Mamă, o singură Patrie-Mamă. Numai împreună cu ea se poate izbândi, numai împreună cu ea ne putem salva!...

Primit la redacție: februarie 2007

Interviu realizat de Emil Buruiană
(redactor – Radio România-cultural,
București)